

LJEKARNIŠTVO U FRANJEVAČKIM SAMOSTANIMA PROVINCIJE SVETIH ĆIRALA I METODA – IV

B. Tomašić*

FRANJEVCI U VIROVITICI

Virovitica je smještena na sjeveroistoku Hrvatske u nizinskom i ravničarskom području. S južne strane okružena Bilogorom, široko otvorena prema sjeveru i dolini Drave, sa zapadne strane ulazi u Podravinu, a s istoka gleda na Slavoniju gdje se i nalazi.

Pisati o naselju, mjestu ili gradu, a ne upoznati čitatelje s osnovnim podacima iz prošlost, mislim da ostavlja tekst nedovršenim.

POVIJEST GRADA VIROVITICE

Arheološkim istraživanjem nađeni su elementi života u virovitičkom kraju (brdskom zaleđu Bilogore) još u paleolitiku (do 10.000 godina prije Krista). Najstariji paleolitski ljudi bili su lovci ili skupljači hrane, a vjerojatno su se kretali prostranstvima od brdskih lokaliteta do šumskih lovišta u blizini rijeke Drave. Zimi su odlazili do svojih skloništa u špiljama u kojima su uz vatru i prikupljene zalihe čekali da prođe zima.

Na današnjem području grada Virovitice mnogi arheološki nalazi svjedoče o naseljavanju kroz nekoliko razdoblja prapovijesti. Najstariji nalaz – kamena sjekira, ukazuje da je uz potok Ođenicu već u mlađe kameno doba (neolitiku, oko 6100.–4200 g. prije Krista) bilo izgrađeno naselje prvih zemljoradničkih populacija. To su prva stalna naselja na otvorenom. Stanuje se u zemunicama – poluukopanim jamama natkrivene poput šatora, a stanovništvo se uz tradicionalnu lovačko-sakupljačku privredu bavi i zemljoradnjom. U to doba počinje proces pripitomljivanja životinja. Tijekom kasnog brončanog doba u zapadnom dijelu Virovitice, na nekadašnjoj ciglani „Valentin Gazdek“, otkriveni su ostaci nekropole – grobovi sa spaljenim pokojnicima ukopanim u urnama koji pripadaju Kulturi polja sa žarama. Tu je postojalo i naselje i po nalazištu nazvana je ova skupina - Virovitička grupa, datirana u XIII i XII st. prije Krista.¹

* Božidar Tomašić, farmaceutske tehničar

¹ K. Minichreiter, 1986, 81- 98.

Mlađe željeznog doba (Laten oko 300 g. pr. Krista - 50 nakon Krista) razdoblje je naseljavanja Kelta. Ostaci njihovog naseljavanja nađeni su u središtu Virovitice - sjeverno od dvorca i na sjevernoj obilaznici grada - položaj Kiškorija-sjever. Na tom su dijelu otkrivene njihove nastambe i bunari.

Tijekom I st. prije Krista Rimljani osvajaju to područje, koje postaje dio rimske provincije Panonije. Dijelove antičkog ruralnog naselja, koje je živjelo od II. do sredine V st., te i u ranom srednjem vijeku u IX st. otkriveni su pri gradnji virovitičke obilaznice na djelu Kiškorija-jug.² Rim je imao utjecaj i u virovitičkom kraju, potvrđeno je to nalazima rimskog novca, kipićima kućnih bogova Lara i Penata, ulomcima mramornih stupova i opekama s natpisom Leg II., što znači da su opeke napravljene u ciglanama 2. rimske legije.³

To je bila legija II Adiutrix koja je u provinciji Panoniji imala na više mjesta ciglane i obavljala graditeljske zahvate u Osijeku (Mursa) i Batini (Ad Militare).⁴

Rimski pisac Plinije Mlađi, koncem prvog i početkom drugog stoljeća kršćanske ere spominje da su u provinciji Panoniji živjela plemena Panonaca, najvjerojatnije mješavina Ilira i Kelta, koji su nastanjivali ove krajeve tijekom željeznog doba. Rimljani su u osvojene krajeve naselili novo stanovništvo, ali većina su bili domaća plemena, koja su dobila imena prema teritoriju stanovanja. Uz rijeku Dravu živjela su plemena: Sereti, Serapili, Jasi i Andizeti.

Nakon Rimljana i njihove civilizacije, koju su rušili i uništavali prolazeći tim krajevima - Markomani, Kvadi, Goti, Huni, Gepidi, Langobardi i Avari - u šestom se stoljeću pojavljuju i Slaveni. Nakon poraza Avara pod Carigradom 626. Slaveni su se pobunili protiv Avara i dobrim dijelom oslobodili od njihove vlasti.

Kako su Slaveni živjeli u malim zajednicama osnovanim na plemenskim vezama, čineći svoje plemenske župe, nisu bili opasni bizantskim carevima, pa su ih oni ostavljali u miru. Krajem 8. i početkom 9. stoljeća dolazi do osnivanja veće slavenske zajednice na području današnje Mađarske, pa do Posavske Hrvatske Ljudevita Posavskog. Posavsku Hrvatsku su zauzeli Franci. Slaveni su ostali na području između Drave i Save i zato je taj kraj nazvan Slavonijom, a ostalo je na tom području staro plemensko uređenje - stare župes:

Zemlja na kojoj pleme prebiva zove se župa (juppania, provincia, regio, a koncem jedanaestog stoljeća comitatus). Obično se župa naziva po nekoj rijeci, gori, šumi ili glavnom gradu (Garićka, Požeška, Novačka, Garešnička, Komarnička). Sjedište joj je u gradu, koji je utvrđen nasipom ili zidinama ograđen, na stisnutom prostoru. U gradu stanuje župan, vrhovni vojvoda župne i plemenske vojske, a u isto vrijeme i vrhovni sudac. Ispod grada je podgrađe (suburbium), gdje stanuju ostali žitelji grada. Na prostoru između grada i podgrađa skuplja se narod na trg, na svetkovine, sudove i zborove. Na području župe su sela (ves, villae), u kojima stanuju zadruge.

² Ž. Tomičić, 2006, 38-41.

³ Sto godina DVD, 1975., 14

⁴ D. Pinterović, 1978, 110-111

⁵ V. Klaić 1972., I: 156-157

Podžupani (postiuippus) upravljaju manjim kotarevima u župi. Satnici vode pojedine odjele župne vojske i pomažu županu na sudu. Pristaldi su izvršitelji odluka župnoga suda.

Više župa čini oblast, kojoj je na čelu veliki župan ili knez (dux). Najznamenitija oblast zvala se Bijela Hrvatska, od koje se razvila Hrvatska država. Glavar te oblasti u IX. stoljeću se zove "knez Hrvata" - "dux Chroatorum", a njegova zemlja regnum Chroatorum.

U oblastima koje bijelohrvatski knezovi pridružuju svojoj vlasti namještaju banove (ban bosanski, ban slovinski ili slavonski).

Krajevi od Istre do Valone u Albaniji koje su podijeljeni na Duvanjskom saboru 753. bili razdijeljeni na dvije hrvatske samoupravne jedinice: Bijelu (zapadnu) Hrvatsku od rijeke Raše u Istri do rijeke Cetine u današnjoj Dalmaciji, te Crvenu (južnu) Hrvatsku od Cetine do Valone i gorja Himare u Albaniji.

U Ljetopisu popa Dukljanina nalazimo: "... Poslije ovoga prema sadržaju privilegija, koje su pročitane pred narodom, napisao je privilegije, podijelio pokrajine i oblasti svoga kraljevstva, i njihove granice i krajeve na ovaj način: prema toku voda koje teku sa planina i ulijevaju se u more na južnoj strani imenovao je Primorje, a prema vodama koje sa planina teku ka sjevernoj strani i ulijevaju se u veliku rijeku Dunav, nazvao je Srbija. Zatim je primorje podijelio u dvije pokrajine: od mjesta Dalme đe kralj tada boravljaše, i đe je bio sabor, sve do Vinodola nazva Bijelom Hrvatskom, za koje se kaže i donja Dalmacija".

VIROVITICA — IME I NJEGOV PRVI SPOMEN

Naziv koji otvara pitanja i traži odgovore i sigurno skriva razlog zašto se to naselje tako zove istraživao je p. Paškal Cvekan, te u svojoj knjizi Franjevci u Virovitici iznosi svoja razmišljanja o izvoru imena Virovitica te donosi zapis o prvom spominjanju tog imena još u 10. stoljeću.

Georgius Fejer kraljevski bibliotekar u Budimu, napisao je knjigu s naslovom »Croatiae ac Slavoniae cum regino Hungariae nexus ac relationes« (Povezanost i odnosi Hrvatske i Slavonije s Mađarskim kraljevstvom) Budim 1839. U dijelu nastoji dokazati, kako su područje Slavonije osvojili za Mađarsku Arpad i njegova tri vojskovođe: Botond, Lelus i Bulsom, dakle prije 1102. Na početku drugog dijela svoje spomenute knjige navodi citat bilježnika (notarius) kralja Bele koji glasi doslovno: »Tone Botond longo labore belli fatigatus, miro modo infirmari coepit, ex luce migravit, et sepultus est prope fluvium Vereucca« (Tada Botond umoran od dugih ratnih napora počne čudnim načinom poboljevati i umre i pokopan bi pokraj rijeke Vereucce).

Kako Arpadov vojskovođa Botond umire prije 950. godine te spominjanje rijeke Vereucce bio bi najstariji spomen Virovitice.⁶

⁶ Cvekan, 1977.,15

Uz činjenicu da se od 1234. pa kroz cijelo 13., 14., i 15. stoljeće — sve do turskih vremena — u svim sačuvanim poveljama naziv za Viroviticu uvijek jednako piše: Vereuze ili Wereuche, p. P. Cvekan upozorava kako je to govorno isto, to jest: uvijek je prisutno ono “eu” u sredini i ono “ce” na kraju. Dokaz je, da se ta riječ izgovarala onako kako je i danas izgovaraju starosjedioci u Virovitici: Verovca ili Virovca, bez “ti”.

Poznato je da se mnogi gradovi i sela nazivaju po rijekama, koje kroz njih protječu. Virovitički potok naziva »rijeka Verevca« (Ođanica) prije samog naselja, što bi mogao biti dovoljan razlog da je naselje Virovitica prozvano upravo po toj rijeci.⁷

Govoriti sa sigurnošću o gradu Virovitici može se tek od prve polovice 13. stoljeća jer postoje potvrđene pisane povelje u kojima se Virovitica spominje.

Prve vijesti o Virovitici vezane su uz Arpadoviće, a prije svega uz kralja Kolomana II., hrvatskog i slavonskog hercega koji od 1226. do 1242. upravlja kraljevinama Hrvatskom, Dalmacijom i Slavonijom umjesto kralja Andrije II. (svoga oca) i Bele IV. (svoga brata). Najstarijim pisanim i sačuvanim spomenikom o postojanju virovitičkog naselja smatra se Kolomanovo pismo kojim 1234. daje povlastice i slobostine virovitičkim došljacima i gdje Viroviticu naziva »magna viila Wereuche« — veliko mjesto Verevca.⁸

Provala Mongola početkom 1242. u Slavoniju i Hrvatsku sigurno je ostavila svojih teških posljedica i u Virovitici, koja se oporavila tako da je kralj Bela IV. s pratnjom pri povratku iz Dalmacije, kamo se sklonio pred Mongolima, ostao u Virovitici više od mjesec dana. Nekoliko sačuvanih povelja koje je Bela izdao upravo u Virovitici to potvrđuju:

14.10.1242. povelja kojom podjeljuje i potvrđuje slobode i povlastice gradu Samoboru.

16.11.1242. u Virovitici je izdana povelja o proglašenju povlaštenog kraljevskog grada Griča (Zagreba) — takozvana Zlatna bula jer nosi kraljevski pečat na zlatnim listićima. U njoj izričito stoji: “izdano rukom magistra Benedikta u Virovitici 16. 11. 1242., a uz prisutnost bana Dionizija, zagrebačkog biskupa Stjepana II. te kraljeva rođaka Anđela, gospodara Srijema i bačkog župana”.

21.11.1242. kralj Bela IV. u Virovitici izdaje potvrdu kojom potvrđuje povelju bana Dionizija o prodaji obavljenoj između bratstva Bratila i Jako te župana Abrahama i brata mu Nikole.⁹

DOLAZAK FRANJEVACA U VIROVITICU

Franjevački red je siromašni red jer nisu htjeli posjedovati ništa ni kao pojedinci ni kao zajednica. Nazivaju se Malom ili Manjom braćom da istaknu želju — biti na

⁷ Cvekan, 1977.,15

⁸ Cvekan, 1977., 19

⁹ Cvekan, 1977., 19

službu najmanjima, neukima i siromasima, odbačenima i potisnutima, gubavcima i bolesnima.

Papino pismo je upravljeno biskupima Ugarske i Slavonije 1245. da zaštiti franjevce (opširnije opisano u časopisu br. 56), a to znači da su franjevci na području naših krajeva djelovali u više kuća, kad se biskupi opiru njihovu djelovanju.

Tada je već postojao samostan u Zagrebu i Varaždinu. Kako je po ustrojstvu reda svaki samostan morao pripadati pod upravu ili provincijala ili kustoda, vjerojatno je da su Zagreb i Varaždin činili kustodiju jer se kasnije u Ugarskoj provinciji navodi zagrebačka kustodija. Za povjest franjevačkog reda i provincije značajno je što se može na temelju pisanih dokumenata utvrditi prisutnost franjevaca na području između Save i Drave od štajerske granice do Srijema, posve sigurno od 1245., a na osnovi biskupskih dokumenata kao i pravila ponašanja (FT br. 56, str. 32) vjerojatno već za Franjina života.

Kada su došli u Viroviticu i nastanili se u njoj?

Povijesno je siguran podatak: franjevci imaju u Virovitici svoj samostan 1280. jer o tome govori sačuvano pismo firmanskog biskupa, papina legata na ugarskom kraljevskom dvoru.

Tome svjedoči pismo papina delegata biskupa Filipa iz Budima, od 27. 9. 1280., koji u sporu između kraljice Elizabete sa zagrebačkim biskupom Timotejem II. oko plaćanja desetine, traži od gvardijana Manje braće u Virovitici da natjera suce i građane u Virovitici i u Lipovi na plaćanje dužne desetine zagrebačkom biskupu. To je dokaz da se tada (1280.) u Virovitici nalazi franjevački samostan, što znači da je to potpuno oblikovana zajednica i da se u Virovitici već duže nalazi.

Zagrebački biskup Timotej II. poslao je pismo 12. travnja 1281. ugarskim biskupima i »provincijalu Manje braće po Ugarskoj i Slavoniji« te ih obavještava da je na Blagovijest 25. ožujka 1281. izopćio Ivana, sanskog bana, i druge dostojanstvenike, a da je to učinio »u Virovitici u crkvi Manje braće, koja je podignuta u čast Blažene Djevice Marije«.¹⁰ Kako biskup Timotej obavještava »provincijala Manje braće po Ugarskoj i Slavoniji« (...ministro provicijal fratrum minorum per Ungariam et Sclavoniam...), pokazuje da se virovitički samostan nalazio u sastavu Ugarske franjevačke provincije u kojoj se nalazilo 8 kustodija, a na drugom mjestu spominje Zagrebačku kustodiju, u kojoj su samostani: Zagreb, Virovitica (Vereucam), Našice i Gurbonak. Podatak pak, da je franjevačka crkva u Virovitici podignuta u čast Blažene Djevice Marije, može poslužiti kao polazište da se približno odredi i vrijeme dolaska Franjevaca u Viroviticu.

Ako je crkva Manje braće u Virovitici sagrađena u čast Djevice Marije, to bi moglo značiti da je franjevce u Viroviticu pozvala, samostan i crkvu im podigla kraljica Marija, žena Bele IV., jer je bilo uobičajeno da redovnici redovito svoje crkve i samostane posvećuju u čast nebeskog zaštitnika svojih dobročinitelja. To bi bio dokaz da je kraljica Marija stvarno dovela franjevce u Viroviticu.

¹⁰ Cvekan, 1977., 61-62

Kraljica Marija umire poslije Bele IV., ali iste godine 1270. Znači da je 1270. godina do koje su franjevci sigurno u Virovitici. Budući da je kraljica Marija postala gospodarica kraljevskog posjeda u Virovitici nakon 1242., to bi dolazak franjevaca u Viroviticu trebalo smjestiti između 1242. i 1270. Pisma rimskih biskupa gvardijanu u Zagrebu i Virovitici 1240. i 1270. dokazuju da su ovi samostani postojali.¹¹

U nastavku p. P. Cvekan u vezi s dolaskom franjevaca u Viroviticu donosi i mišljenja drugih povjesničara te njima nepoznatim povijesnim dokumentima ispravlja, po njemu, krivo zaključivanje o osobama i godinama. Tu navodi i primjer kako je mišljenje nekih da je franjevcima u Virovitici podigla samostan i crkvu kraljica Elizabeta 1370., što ne odgovara ranije navedenim dokumentima, pa kada se govori da je samostan podigla kraljica Elizabeta onda to nije Elizabeta, žena Ljudevita Anžuvinca, nego može biti Elizabeta, žena Stjepana V. Arpadovića, 1270. godine.

Franjevci su u Viroviticu došli još prije 1280. Tu su (1280.) u svakom slučaju u drugoj polovici 13. stoljeća, te je Virovitica u punom razvoju svoga postojanja i kao grad i kao županija od 13. stoljeća povezana s Manjom braćom i da su upravo franjevci ono jedino što predstavlja sedamstogodišnji kontinuitet. Sedam stoljeća nije zanemariv vremenski razmak. I dok se danas u Virovitici za mnoge, u povijesnim spisima spomenute građevine, ne zna gdje su bile (stara župna crkva svetih Kuzme i Damjana, samostan dominikanaca) ili ih više nema (kraljevski dvorac), Franjevački samostan i crkva stoje i sada na istom mjestu gdje su se u Virovitici nalazili u 13. stoljeću. I zato s pravom p. P. Cvekan može reći da Franjevci i Virovitica idu zajedno.¹²

Nešto određeno i sigurno o djelovanju franjevaca u Virovitici tijekom 14. i 15. stoljeća nije poznato. Pisani podaci svjetovnog značenja ne postoje jer nisu imali neposredna utjecaja u upravi grada, a arhivski podaci iz samostana su uništeni i nestali jer je samostan 1552. razorila i uništila turska vojska, koja je 2. kolovoza 1552. osvojila Viroviticu. Čitajući djela iz povijesti reda može se reći da su franjevci u Virovitici i na području cijele virovitičke županije djelovali misionarski — pomagali su svećenicima, župnicima, u njihovu dušobrižničkom radu.¹³

Turci su bez borbe osvojili Viroviticu. Virovitički franjevački samostan Turci su spalili i razorili, a kamenjem i ciglom pojačali su svoju gradsku utvrdu. Crkvu Blažene Djevice Marije nisu srušili nego su pustili po svom običaju da se djelovanjem vremenskih nepogoda malo po malo sama sruši. Iz Virovitice je prije dolaska turske vojske otišlo katoličko stanovništvo prema Dravi, gdje su se lakše skrivali pred Turcima. Dio stanovništva otišao je preko Drave u Ugarsku jer je sigetska utvrda Nikole Zrinjskog, hrvatskog bana, štitila zapadnu Ugarsku. S narodom su se iz Virovitice povukli i franjevci, da dijele s njima strepnju i patnju, neimaštinu i glad. U prvim godinama bili su im tješitelji i učitelji, a bez crkve i stalnog boravišta, službu su vršili tajno i oprezno, bez redovničkog odijela. Da ih naivna djeca ne bi možda i nehotice odala, zvali su ih – ujak – tj. mamin rođak.

¹¹ Cvekan, 1977., 63

¹² Cvekan, 1977., 63

¹³ Cvekan, 1977., 64

Umjesto franjevaca koji su otišli s narodom djelovanje u tome kraju prepušteno je drugima. Turci u želji kako bi u Bosni sačuvali stanovništvo za obradu zemljišta i uzgoj stoke dali su Franjevcima bosanske vikarije dopuštenje za slobodno vjersko djelovanje unutar granica Turske.¹⁴

PONOVNI DOLAZAK FRANJEVACA U VIROVITICU

Viroviticu su oslobodili vojnici carskog generala i maršala Jakoba Lesliea i hrvatskog bana Nikole Erdödyja 15. srpnja 1684. Leslie je bio zapovjednik štajerske granice sa sjedištem u Varaždinu. Kako mu je bilo stalo da njegovi vojnici koji su morali prezimiti u Virovitici i u njenoj okolini dobiju svećenike, duhovnike, kao i vjernici u virovitičkoj okolini, pismeno se obratio p. Aleksi Buzjakoviću, provincijalu, da mu pošalje dva franjevca, svećenika, koji govore njemački i hrvatski — da budu na duhovnu korist njegovih vojnika i ostalih vjernika. Dekretom zagrebački biskup Martin Borković, redovnik Pavlin (1667.-1687.), podjeljuje punu ovlast za obavljanje dušobrižničke službe vojnicima na području Virovitice dvojici franjevaca, svećenika Ladislavske provincije, koje će provincijal poslati. Oni mogu podjeljivati sve sakramente i također imaju ovlast odriješivati i od pridržanih grijeha bilo biskupu bilo Svetoj Stolici. Ovlast im se proteže i na cijelo područje Virovitice, gdje god to bude potrebno i gdje ih budu tražili.

Provincijal p. Alekša Buzjaković poslao je 1684. u Viroviticu prva dva franjevca — svećenika: oca Pavla Trunticha, za hrvatskog dušobrižnika, a oca Krizostoma Kavzera, za njemačkog dušobrižnika. I u rasporedu osoblja provincije Svetoga Ladislava pojavljuje se 1685.: *In loco Viroviticensi* (u mjestu Virovitici): p. Paulus Truntich, curator Croatarum i p. Chrisostomus Kavzer, curator Germanorum.¹⁵

Vidjevši predani rad i zalaganje franjevaca za duhovno dobro vojnika i vjernika, knez i general Leslie zauzeo se da franjevci u Virovitici dobiju svoje stalno boravište, svoju samostansku kuću i crkvu, pogotovo kad je doznao da su franjevci prije Turaka u Virovitici dugi niz godina imali svoj samostan i crkvu. Svojim ugledom na carskom dvoru u Beču (savjetnik cara Leopolda I.) zauzeo se i postigao da je Leopold I. izdao Dekret, kojim 4. travnja 1688. dopušta franjevcima da se slobodno vrate u Viroviticu i zauzmu svoje staro mjesto sa svim svojim posjedima, tj. onima koje je general Leslie odlučio franjevcima u Virovitici dati.

To carsko odobrenje 4. travnja 1688. razlogom je da se od te godine Virovitica službeno u Ladislavskoj provinciji navodi kao — rezidencija s određenim poglavom - predstojnikom (praesidens). A to znači da dva franjevca svećenika p. Paulus Truntich i p. Chrisostomus Kavzer, imaju sada svoje stalno prebivalište i crkvu te određeno uzdržavanje.

¹⁴ Cvekan, 1977., 66

¹⁵ Cvekan, 1977., 70-71

General Leslie franjevcima u Virovitici odredio je vrlo veliki zemljišni posjed (čitavu ravnicu uz samostan zvanu Ledinsche, sve do jezera, zatim dva velika vrta iza jezera, pa široko polje sve do šume Zabasphe, hrastovu šumu Bustje i ondje veliki ribnjak te prostrane livade u Gerdinu).

Franjevci su se pred generalom Leslieem svojevrijedno i rado odrekli svih tih namijenjenih posjeda uz pripomenu da se takvo posjedovanje protivi njihovom siromaštvu. Djelomično su se odrekli u korist grada, a djelomično u korist nadgledništva Komore u Osijeku. Za sebe su zadržali samo najpotrebnije: vrt, nekoliko livada da mogu hraniti krave i oranicu s kućom za poslugu. Za vršenje svoje svećeničke službe kao dušobrižnici u Virovitici zatražili su od Komore u Osijeku godišnju pomoć od 50 forinti, i tu pomoć i primali.

Godine 1721. upraviteljem virovitičke rezidencije i župe Svetoga Roka postaje p. Dominik Paljak, rođen u Čakovcu. Imao je 32 godine, a u svećeništvu bio je 7 godina. Odlikovao se poduzetnošću i već sljedeće godine — 1722. — pokreće misao za izgradnju novog samostana u Virovitici. Započinje s pripremama jer zna da se za takvo zamašno djelo traži i materijalnih sredstava i novca koje Franjevci u Virovitici nemaju, a ne mogu mnogo očekivati ni od svojih vjernika. Došao je na zanimljivu zamisao o pribavljanju građevnog materijala. Obratio se carskoj Komori u Osijeku dopisom 30. rujna 1722., gdje je uz kratku i preglednu povijest o dolasku i boravku franjevaca prije Turaka do 1552. i njihovu ponovnom dolasku 1684. - kad su primili i upravu župe i nastanili se »u bijednoj drvenoj nastambi koja je dotrajala« - molio da mu Komora dopusti i odredi: mjesto, neko zemljište u Virovitici, na kojem bi franjevci mogli podići ciglanu (domus latericia) i vapnaru (domus calcina) za gradnju samostana i crkve. U odobrenju koje su dobili naglašeno je da ciglanu mogu podići isključivo za gradnju crkve i rezidencije, inače će se ukinuti. U kolovozu 1725. p. Dominik ponovo se molbom obraća Komori da se franjevcima iz Virovitice dopusti u okolici Pakraca nabaviti kamenje te ispeći vapno potrebno za gradnju rezidencije i crkve. Komora i tu molbu odobrava 9. kolovoza 1725. Građevni materijal je time bio osiguran. Ciglana je podignuta, ali na kojemu mjestu u Virovitici - nije zabilježeno. Vjerojatno ondje gdje su i danas virovitičke ciglane. Ako je tako, franjevci su osnivači prve ciglane jer su je poslije nakon što je sagrađen samostan i crkva - ustupili gradu. Izrada cigle i priprema potrebnog vapna trajala je tri godine.

Svečanost blagoslova i postavljanje temeljnog kamena virovitičkog franjevačkog samostana obavljena je 23. srpnja 1726. Samostanska zgrada je dobrim dijelom podignuta i dovršena za nešto više od dvije i pol godine, do 1729.¹⁶ Potvrđuje to i činjenica, da je Virovitica 23. travnja 1729. na provincijskom sastanku u Varaždinu proglašena samostanom, obzirom na to da je ispunjeno dosljedno zakonodavstvu Franjevačkog reda: »jer je kuća dobro providena stanovima i može sada i u buduće uzdržavati dvanaestoro braće«, tj. ima sve potrebne prostorije za provođenje zajedničkog života za više braće i zato ga imenuju i proglašuju samostanom.

¹⁶ Cvekan, 1977., 73-76

U samostanskoj zajednici novoproglašenog virovitičkog samostana 1729. bili su:

- p. Dominik Paljak, prvi gvardijan
- p. Konrad Potočnik, vikar, orguljaš i ispovjednik
- p. Jona Bregović, propovjednik
- p. Gervazije Kirhueber, ispovjednik
- p. Kapistran Besediček,
- p. Matej Habić,
- i braća:

fra Zakej Bernhord, kuhar i fra Ivan Lakhomer, stolar.¹⁷

I tako ponovnim dolaskom Franjevacu od 1684. do danas djelatni su u Virovitici kao voditelji i upravitelji župe u Zagrebačkoj biskupiji koja im je od početka povjerena, a nikada nije bila opozvana, te kao kulturni radnici u svome narodu.

Samostan je potpuno dovršen i sa svim potrebnim namješten osiguran tek 1751. To je zapisano doslovno: 1751. Conventus ex integro est edificatus et perfectus, tj. 1751. samostan je potpuno sazidan i dovršen. Dovršio ga je gvardijan o. Ignacije Junak, rođen u Varaždinu.¹⁸

Zanimljivo je — virovitički samostan je počeo graditi Čakovčanin, a potpuno dovršio Varaždinac!

DJELATNOST FRANJEVACA U VIROVITICI

Premda je osnovno djelovanje franjevacu usmjereno dušobrižničkom radu — propovjedničkoj, svećeničkoj i pastirskoj službi, poučavanju i odgoju župne zajednice, franjevci su djelovali kao kulturni radnici: kao profesori u odgoju svojih budućih nasljednika, lektori moralke i filozofije, učitelji na osnovnoj školi, umjetnici slikari, pozlatari, stolari, kovači-bravari, a posebno kao ranarnici i ljekarnici. I njihov kulturni rad ostavio je vidljive i vrijedne tragove, koji se ne mogu mimoći i ne smiju zaboraviti.

Provincijski studij moralke održavao se u Virovitici tijekom 1730. i od 1760. do 1764. godine. Novo sagrađeni samostan imao je dovoljno prostora za takav studij u kojem uz profesore sudjeluje do 7 klerika.

Provincijski studij filozofije dolazi u virovitički samostan 1771. Ima 6 klerika.

Studij govorništva bio je u Virovitici 1780. i od 1815. do 1825. Imao je 4 klerika.

U pučkoj školi prema izvještaju Kraljevskog namjesničkog vijeća zagrebačkom biskupu Josipu Galjuffu, među 17 pučkih škola navodi se 1774. i pučka škola u Virovitici koja ima tri razreda i vodio je franjevac.

Samostanska braća rade i umjetničke radove te su djelovala 4 slikara-pozlatara, 2 kipara, 5 stolara, 2 graditelja orgulja, a djeluju i zanatlije kovači i bravari.¹⁹

¹⁷ Cvekan, 1977., 72

¹⁸ Cvekan, 1977., 76-77

¹⁹ Cvekan, 1977., 76-77

SAMOSTANSKA LJEKARNA U VIROVITICI

Osnivanje samostanske ljekarne u Virovitici uvjetovala je potreba samog samostana jer je Uprava provincije odredila 1730. da se u virovitičkom samostanu drži provincijski studij moralke za braću klerike.²⁰ Sljedom te odluke u Viroviticu je poslan brat Bonifacije Gerber, izučeni ranarnik i orguljaš, koji ostaje u Virovitici sve do 1745. godine.

Osnivanjem 1745. virovitičke županije sa sjedištem u Virovitici, pokazala se potreba za javnom ljekarnom. Franjevci koji su već desetak godina imali malu kućnu ljekarnu i braću ranarnike i ljekarnike (i u dugim samostanima u provinciji), pokrenuli su aktivnost da otvore javnu ljekarnu i ljekarničku službu, za potrebe građana kao i za virovitičku okolicu. Kako bi ostvarili svoj naum, obratili su se pismenom molbom Županijskom vijeću u Virovitici i zatražili odobrenje i novčanu pomoć. Županijsko vijeće, pod predsjedanjem velikog župana Ljudevita Patačića, na zasjedanju u Osijeku 27. ožujka i slijedećih dana ožujka i travnja 1748. donijelo je odluku da se franjevcima u Virovitici dopušta otvaranje ljekarne javnog značenja i određuje skromna novčana pomoć od 60 forinta iz županijske blagajne. Od franjevaca se izričito traži da primljenu pomoć od 60 forinta upotrijebe isključivo za uređenje ljekarne i da o tome dadu potrebne potvrde Županijskom vijeću. Traži se da u ljekarnu namjeste svoga brata — vještaka ljekarnika. Kad je dopuštenje dano, kućnu ljekarnu i ranarničku službu u virovitičkom samostanu obavljao je brat Kuzma Hagn jer je brat Bonifacije Gerber bio na ljekarničkoj praksi u Varaždinu. Brat Bonifacije Gerber vraća se 1750. za ljekarnika u Viroviticu nakon školovanja u Varaždinu i započinje razvoj virovitičke samostansko-javne ljekarne.²¹

Ljekarna je tada bila smještena u samostanu, u maloj i tijesnoj prostoriji, što nije zadovoljavalo brata Bonifacija, ali je svoj ljekarnički posao dobro radio i planirao budućnost ljekarničke službe u Virovitici.

Tako već 1752. godine virovitička mu skupština odobrava, za opskrbljivanje i lijekovima koji se od drugih moraju skupo nabavljati, svake godine nadalje iz županijske blagajne 100 forinta. Povećanje posla uvjetuje i pojačanje u osoblju te 1756. dobiva brata Simona Büxa. Kao sposoban organizator planira gradnju nove zgrade za ljekarnu. Nakon dopuštenja samostanske i provincijske uprave, brat Bonifacije postavljanjem kamena temeljca 25. travnja 1758. počinje gradnju samostanske zgrade za ljekarnu. Bio je to novi trakt od samostana i crkve prema zapadu, jednokatna zgrada, ali posve u sastavu samostana i zvala se Rezidencija.

U prizemlju te zgrade – Rezidencije predviđene su: ljekarna i pomoćne prostorije, a u katu sobe za gvardijana, provincijala i tajnika Provincije, kad borave u Virovitici. Zgrada s prednje strane nije imala vrata jer je sastavni dio samostana, a sobe u katu bile su s dvorišne strane te hodnik s ulične strane. Ulaz u ljekarnu bio je iz samostanskog hodnika i samostanskog dvorišta.²²

²⁰ Cvekan, 1977., 148

²¹ Cvekan, 1977, 150

²² Cvekan, 1977., 151

Zgrada je završena za samo godinu dana i u boljim uvjetima brat Bonifacije Gerber nastavlja svoju ljekarničku i ranarničku službu. Zbog velikih izdataka, koje nije mogao sam isplatiti, ponovno se obraća za pomoć i 1761. županijska skupština odobrava povećanje uz prijašnju obvezu za 50 forinta. To omogućava da se ljekarnu i uredi tako da zadovoljava svim potrebama ovoga područja. Dobro je poslovala, pokazuje i podatak da je dobivanjem ljekarne 1763. i 1764. podignut, obojen i pozlaćen vrlo lijepi i umjetnički vrijedan oltar svetoga Didaka Alkalskog, zaštitnika braće ljekarnika i ranarnika u samostanskoj crkvi.²³

Nakon promjena zakonodavstva koji traži za rad u ljekarni sveučilišni studij i određeni ispit, u samostanskoj ljekarni u Virovitici nakon smrti ljekarnika brata Blaža Schneidera 1815. u ljekarni rade ljekarnici – svjetovnjaci, provizori.

To je i početak stagnacije samostanskog ljekarništva jer provizori u prvom redu rade za sebe i svoju korist. Za vrijeme provizora Josipa Hondla 1847. otvorena su vrata s ulice.²⁴

Samostanski provizor Ivan Kapistran Besz u suradnji sa samostanom 1866. obnavlja ljekarnu, a napravljeni ormari još se danas nalaze u prostorijama ljekarne.

Uprava Ladislavske provincije 3. rujna 1875. dopušta samostanu u Virovitici da može ljekarnu prodati – tj. namještaj, sprave i lijekove. U ime samostana ugovor o prodaji sklopio je otac Jeronim Horvath, 22. prosinca 1877. s ljekarnikom Ivanom Beszom. Ljekarna - inventar i lijekovi - prodani su za 10.000 forinta. Besz je 5.000 forinta morao odmah dati, a ostalih 5.000 forinta ostat će kod kupca Besza kao glavnica za koju će plaćati 7 posto kamata u četvrtgodišnjim obrocima do isplate glavnice. Ako kupac ne plati na vrijeme samo jedan rok isplate kamata, - morat će odmah isplatiti cijelu glavicu. Kupac će prodanu ljekarnu preuzeti u svoje vlasništvo sa svim teretima i koristima od 1. siječnja 1878.

Besz je u isto vrijeme sklopio sa samostanom u Virovitici ugovor o najmu zgrade, u kojoj je ljekarna sa svim prostorijama u prvom katu te zgrade, s podrumom i tavanom i dijelom vrta. Najamninu će plaćati godišnje 450 forinta. Najam mu se daje doživotno, ali s tim da u slučaju prestanka obavljanja ljekarničke službe ili ako bi tu službu prenio na nekog drugog, pa makar i privremeno, pravo najamnine prestaje bez ikakva otkaza. I ovu je najamninu dužan plaćati četvrtgodišnje u iznosu od 112 forinta i 50 novčića. Najmoprimec Besz ne može bez dopuštenja najmodavca samostana u Virovitici prenijeti svoja prava na svoje nasljednike. Obnovu zgrade i porez za zgradu ljekarne plaća najmodavac Samostan, a unutrašnje popravke najmoprimec Besz.

Sto trideset godina nakon svog osnutka Franjevačka ljekarna u Virovitici 1. siječnja 1878. – prešla je u ruke svjetovnog ljekarnika Ivana Besza, koji ju je vodio do svoje smrti 1918. – punih 40 godina.²⁵

Poslije smrti Ivana Besza (1918.) sklopljen je ugovor za upravljanje s ljekarnikom Ernestom Blažekovićem najdalje do 31. srpnja 1919. Samostan u Virovitici sklopio

²³ Cvekan, 1977., 152

²⁴ Cvekan, 1977., 156

²⁵ Cvekan, 1977., 76-157

je 31. ožujka 1921. ugovor s ljekarnicima Josipom i Marijom Sallopek. Nakon Sallopeka ljekarnu preuzima ljekarnik Bienenfeld, a onda 1950. ona prestaje djelovati.

POPIS RANARNIKA-KIRURGA, APOTEKARA I DIPLOMIRANIH FARMACEUTA-LJEKARNIKA U SAMOSTANU VIROVITICI²⁶

GERBER fra BONIFACIJE	1735. – 1745.	ranarnik
VENDT fra DAMJAN	1735. – 1736.	apotekar
HAGN fra KUZMA	1746. – 1749.	ranarnik
GERBER fra BONIFACIJE	1750. – 1777.	apotekar i kirurg
BÜX fra SIMON	1755. – 1757.	apotek. praktikant
GAIGER fra DAMJAN	1758. – 1765.	ranarnik i apot. praktik.
SCHNEIDER fra BLAŽ	1766. – 1768.	ranarnik
RÖTTENBÖCK fra KUZMA	1767.	ranarnik
RÄCH fra ROMAN	1768. – 1776.	kirurg
SIMON fra NIKOLA	1774. – 1775.	ranarnik
APFL fra PANTALEON	1775. – 1782.	apotekar i kirurg
SIMON fra NIKOLA	1780.	kirurg, Virovitica
ZUNGHAMMER fra ROMAN	1781.	apotekar i ranarnik
STEINMASSLER fra FAUSTIN	1783. – 1784.	apotekar
GREFFLICHER fra KUZMA	1783. – 1784.	ranarnik
GAIGER fra DAMJAN	1784. – 1797.	ranarnik i apotekar
JAKOPOVIĆ fra GABRIEL	1797. – 1798.	pomoćni apotekar
SCHNEIDER fra BLAŽ	1795. – 1815.	ljekarnik
SCHMIDT IZAIJA	1798. – 1804.	ljekarnik i ranarnik

Pater Paškal Cvekan u svojoj knjizi posebno opisuje djelovanje nekoliko ljekarnika. Vjerujem da životni put jednog od njih, fra Blaža Schneidera, može približiti ozbiljnost pristupa autora P. Cvekana i zato ga želim podijeliti u izvornom tekstu s čitateljima:

“... Poslije brata Bonifacija Gerbera Blaž Schneider je najveći i najpoznatiji ljekarnik franjevačke virovitičke ljekarne. Bio je Štajerac iz Maribora, gdje se rodio 27. 3. 1742. Obučen je i zavjetovan 1764./65. kao ranarnik u Križevcima. Godine 1766. je ranarnik u Kanjiži, a 1767. kao ranarnik u Virovitici. U Varaždinu djeluje 1768., a 1769. u Zagrebu i 1770. u Segezdu. U Ivaniću je ljekarnik od 1771. do 1773, a 1773./74. ljekarnik je u Segezdu. Od 1774. do 1792. vodi ljekarnu u Križevcima. Kako se za vođenje ljekarna traži stručni ispit iz kirurgije i ljekarništva, brat Blaž Schneider je prvi ljekarnik i ranarnik franjevac u Ladislavskoj provinciji, koji je oba ispita s uspjehom položio. Iz originalna Schneiderova pisma provincijalu o. Horjaczu 27. 4. 1789. doznajemo da je brat Blaž od travnja do rujna 1788. polagao ispit iz kirurgije u Pešti, a za ispit iz ljekarništva platio 100 forinta, (»centum florenos pro Pharmaceutico examina«). I u tome pismu se potpisuje »Fr Blasius Schneider chirurgiae et Pharmatiae Magister« — Brat Blaž Schneider magister kirurgije i ljekarništva. S velikim i dugogodišnjim iskustvom i potrebnim kvalifikacijama brat Blaž Schneider

²⁶ Arhiva samostana u Virovitici

dolazi u Viroviticu. Njegova knjižnica od 45 pisaca i 66 svezaka stručnih lječničkih i ljekarničkih knjiga najbolje svjedoči da je brat Blaž bio vrstan ljekarnik i ranarnik. Svestrano se zanimao za medicinu i bio je obrazovan Franjevac, koji je dobro latinski pisao, a vladao je njemačkim, mađarskim i hrvatskim jezikom. I kad su mu prigodom smrti 1. 3. 1815. napisali da je bio »u javnosti vrlo zaslužan« (de publico bene meritus) dali su najljepšu pohvalu čovjeku redovniku, s kojim završava sjaj i slava Franjevačke samostanske ljekarne u Virovatici, jer je posljednji brat ljekarnik u Virovatici...”

LJEKARNA DANAS

Zgrada Rezidencije, lipanj 2011., foto B.T.

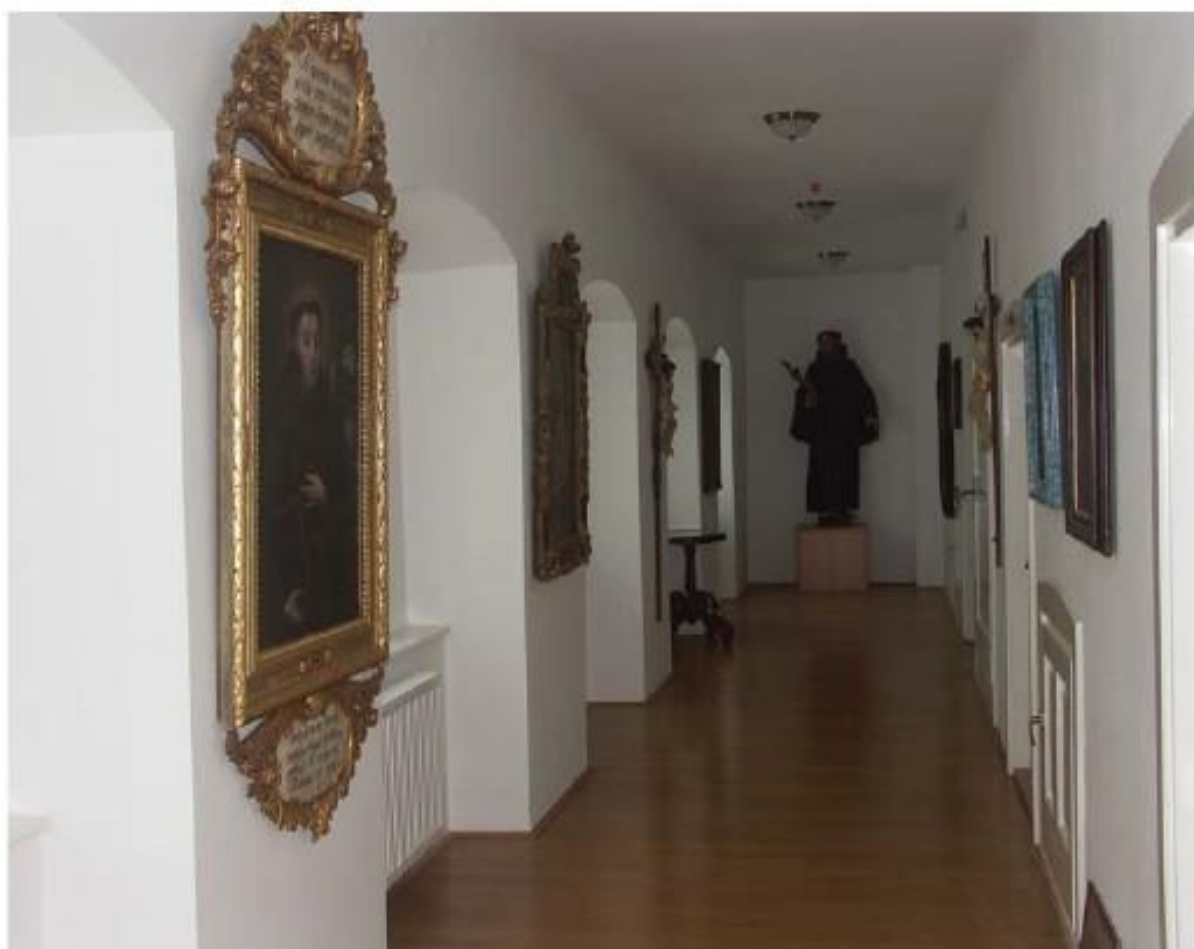

Prostorija ljekarne s replikama stojnica, foto B.T.

SAMOSTANSKA KNJIŽNICA

U samostanskoj knjižnici, kao i u svim velikim knjižnicama franjevac provincije sv. Ćirila i Metoda, čuva se nekoliko tisuća knjiga iz teologije, medicine, farmakologije, dijetetike, astronomije i fizike uredno složenih na policama u nekoliko soba. Tu se nalazi i soba s trezorima u kojima su posebno vrijedne knjige kao i samostanski arhiv, a knjige i arhivski dokumenti pisani su na latinskom, njemačkom, hebrejskom i grčkom jeziku.

Između dva boravka u knjižnici (2008. i 2011.) uočio sam veliki napredak, ostvaren zalaganjem provincijskog knjižničara i arhivara p. Vatroslava Frkina i rada s ljubavlju p. Roberta Perišića koji je vodio poslove obnove stare zgrade Rezidencije u kojoj je sada spomen-soba ljekarne, a na katu muzej sakralne umjetnosti i samostanska knjižnica.

Prvi kat Rezidencije, lipanj 2011., foto B.T.

Najstarija knjiga koja se pažljivo čuva u sefu je Biblija iz 1495. Kada bi knjiga mogle govoriti, ona bi bila svjedok franjevačkog progonstva iz doba turskih osvajanja jer su je franjevci nosili sa sobom kada su boravili s narodom u šumama.

Posebno je složeno 25 sačuvanih rukopisa lektora i novaka Visoke teološke škole, koji su prepisivale skripte iz filozofije, teologije i govorništa.

Stare knjige u knjižnici, foto B.T.

Na mnogim knjigama nagorjele su stranice od svijeća prilikom prepisivanja, a p. Robert to objašnjava da su ostatke svijeća iz crkve prepisivači imali na palcu jedne ruke dok su drugom prepisivali.

Kako je papir u ono vrijeme bio dragocjen i svaki se papirić koristio, na koricama knjiga vide se tragovi tekstova i crteža koji se nalazio na tom papiru prije nego što ga je knjigoveža upotrijebio za korice nove knjige.

Prema zapisu p. Jerka Knoblehara, koji je 1942. sređivao stari dio knjižnice, u knjižnom fundusu 17. i 18. stoljeća ima vrlo vrijednih knjiga.

Dio knjižnog blaga s ostalim predmetima biti će u stalnom postavu sakralnog muzeja.

Stare stojnice, foto B.T.

U novouređenim prostorijama smještena je knjižnica, arhiv i riznica samostana. Knjižno blago smješteno je u nekoliko prostorija zgrade –Rezidencije – koja je građena za potrebe ljekarne te stambenog prostora za poglavare provincije i samostana.

Knjige iz područja medicine i ljekarništva složene su u posebnom trezorskom ormaru u prostoriji u kojoj se nalaze i druge rijetke i stare knjige kao i arhivska građa. To blago treba čuvati jer se kolekcionari zanimaju za rijetke knjige.

Trezor medicinskih knjiga, foto B.T.

Fundus medicine čine djela 45 autora u 79 svezaka, a 12 knjiga izdvojeno je u stalni postav muzeja, dok su ostale složene na šest polica trezora.

Izabrane knjige medicinskog sadržaja bile su prvi put izložene prigodom proslave 220. godina medicinske službe u Virovitici — studeni 1968. – u prostorijama doma tadašnje Jugoslavenske narodne armije.

Za stalni izložbeni postav iz područja medicine i ljekarništva izabrane su sljedeće knjige:

ENCHIRIDION

Enchiridion rei medicae triplicis

Tiguri, 1555.

JÜNGKEN, Johannis Helfrici
Manuale lexici pharmaceutici I, II
Francofurti ad Maenum 1698.

JÜNGKEN, Johannis Helfrici
Praxis medica
Francofurti 1698.

WOITS, Johann Jacob
Abhandlung aller innerlichen krankheiten
Leipzig, ?

REISS, Johann Caspar
Wund Artzney und neue grundsaehe der Chirurgie
Augsburg 1739.

WIDENMANN, Frantz
Wund Artzney
Augsburg 1737.

HEISTER, Laurentius
Practiches Medicinisches Handbuch
Leipzig 1755.

PLENK, Joseph Jacob
Lehrfaße vin der Krankheiten der Haut
Warschau 1777.

DISPENSATORIUM
Neues verbessertes Dispensatorium
Hamburg 1768.

PLENK, Joseph Jacob
Chirurgische Pharmakologie
Wien 1786.

SPIERING, H. G.
Handbuch der innern und äussern Heilkunde
Leipzig 1797.

STAHL
Der Medicinische Haupt Schlüssel
Leipzig 1752.

Od tih knjiga posebno izdvajam dvije knjige istog autora JOHANNIS HELFRICI JÜNGKEN, tiskane u Frankfurtu MDCXCVIII:

Prva je MANUALE LEXICI PHARMACEUTICI LEXICON PHARMACEUTICUM PRO MAJORI COMMODIITATE IN DUAS PARTES DIVISIUM UBI PRIOR HAEC CONTINET - Composita Pharmaceutica

To su ručni propisi za izradu lijekova u dva dijela. Knjiga ima 910 stranica s 1800 propisa za izradu. Prvi propis je: Acetum Agrestinum solutvus gloss ex schr., a završava s propisom za izradu: Ungventum viride potabile

Druga knjiga je PRAXIIS MEDICA SIVE CORPORIS MEDICINA MORBORUM INTERNORUM CORPOREAE MACHINAE FERRE OMNIUM, ET FIEDI ET CURANDI METHODUM

Autor obrađuje način nastajanja i liječenja tijela svih unutarnjih bolesti "ljudskog stroja".

Navodim samo dio naziva poglavlja u knjizi:

Abortus, Alvi Adstrictio, Angina, Anorexia, Apoplexia, Arthritis, Asthma, Auditus gravitas, Capitis dolor, Cardialgia, Catarrhus, Cholera alias Dysenteria, Convulsio, Diarrhaea, Epilepsia, Lues Venerea, Vertigo Variolae...

U trezoru među desecima knjiga uglavnom namijenjenih kirurzima, našao sam neke koje mi se čine posebno interesantnima:

D. JOHANN STORCHENS alias PELARGI
QUINQUE PARTITUM PRACTICUM PRAXIS CAUSALIS MEDICAE

Tiskana: Leipzig und Eisenach, MDCCXXXVIII

Knjiga je tiskana u dva dijela goticom na 450 stranica teksta te 15 stranica registar pojmova i kazalo. Na kraju je stranica pogrešaka

- errata - a sve to uvezano je s prilogom ABBHANDLUNG

VON DEM BERHALTEN, koji ima 627 stranica teksta i 17 stranica za registar i kazalo. Knjiga je u vrlo dobrom stanju – neoštećenih ni korica ni stranica.

D. SAMUEL SCHÄRSCHMIDTS

MEDICINISCHER und CHIRURGISCHER N...D...B...ACHRICHTEN (dio slova nevidljiv)

Tiskana: Berlin, MDCCXLIII

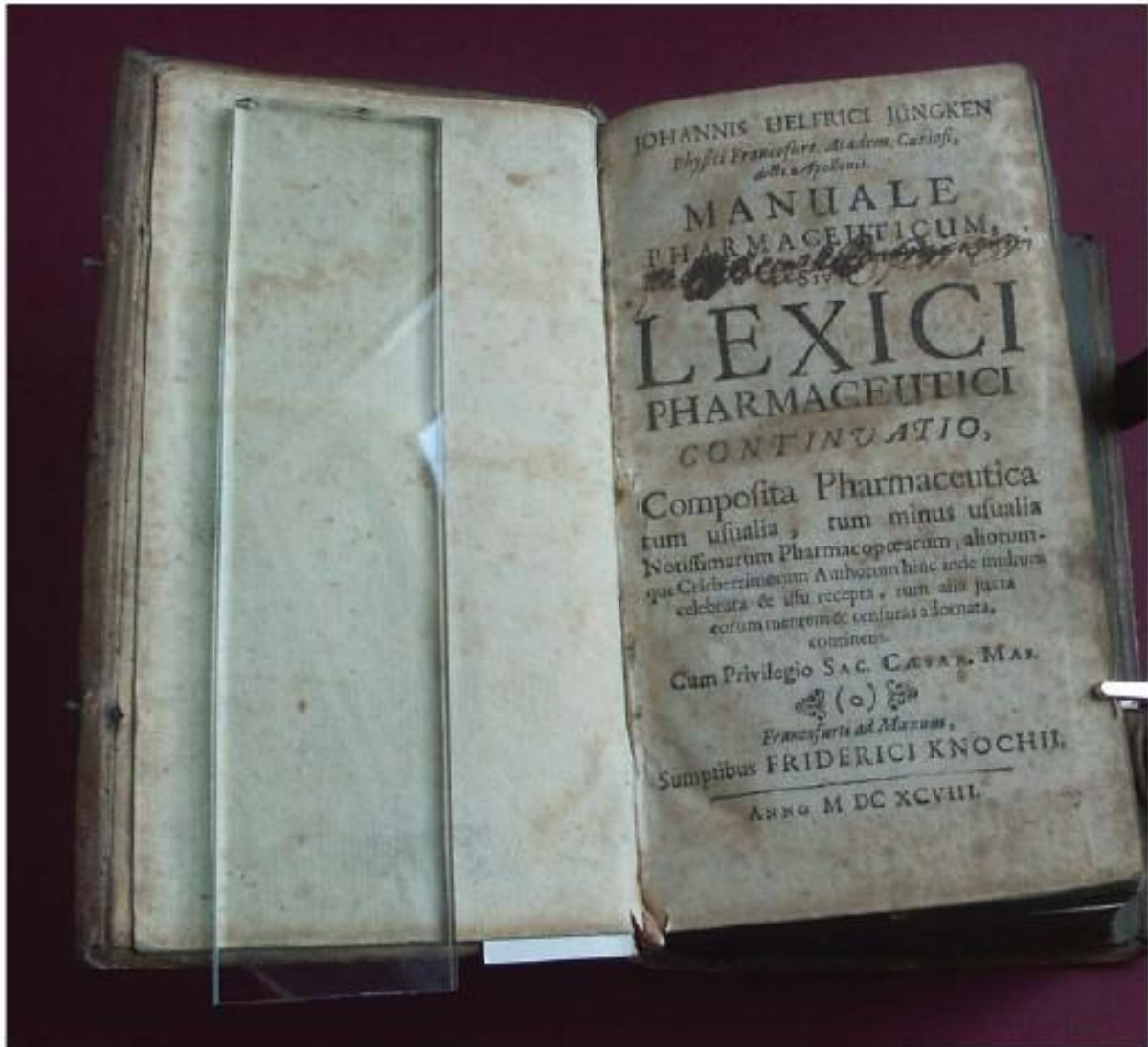
Opseg velikog dijela tražio je da se tiska u šest dijelova u kojima su ne samo opisi bolesti i liječenja na gotici, već i svi recepti. Recepti su sastavni dio teksta bez izdavanja klasičnog načina pisanja.

Na svim knjigama potpis je fra Blaža Schneidera

Knjiga COLLEGIUM PRACTICUM, autor GEORG STAHL

posebna je po tome što autor na 1440 stranica opisuje anatomiju na gotici bez ijedne slike. Bez obzira na to knjiga je bila puno korištena, što se vidi po oštećenim stranicama koje su pokapane kemikalijama.

U predgovoru autor naglašava da je to djelo tiskano MDCCXLV i rezultat je njegovog 29 godišnjeg rada.

Slika knjige, Jüngken. J. H., foto B.T.

HERMANNI BOERHAAVES autor je triju knjiga:
MATERIA MEDICA ET REMEDIORUM FORMULIS
QUAE SERVIUNT APHORISMIS DE CONGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS
Tiskano: NORIMBERGAE, MDCCLV

Knjiga ima dva dijela. U prvom popisuje ljekovito bilje prema dijelu koji se koristi – cvijet, list, kora, korijen kao i kemikalije koje se upotrebljavaju u priprimi lijekova za pojedine bolesti.

Donosi 1489 receptata za razne bolesti: gangrena, rahitis, udarci, abscessus, akutne temperature, kome uzrokovane temperaturom, angine prema vrstama, apoplexiae, raznih čireva, delirium, diarrhoeae, dysenteria, gonorrhoeae, bolesti u trudnoći, hemo-roidi, reuma, laringitis, luxatio, nephritis, raznih psihičkih poremećaja, pankreatitis, paralysis, paraplegia, phlegmones, pleuritis.

U drugom dijelu na 370 stranica donosi opis prepoznavanja bolesti, što se o njima zna iz starih knjiga (Hipokrat) te koji lijek se upotrebljava i kakve su mogućnosti izlječenja.

Slika knjige, Hermanni B., foto B.T.

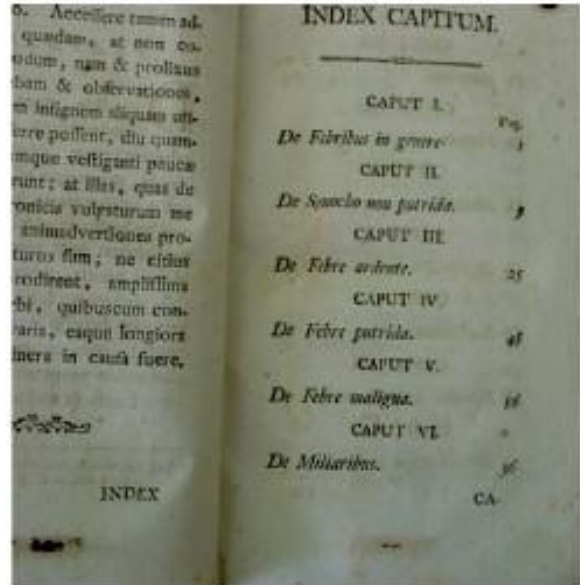
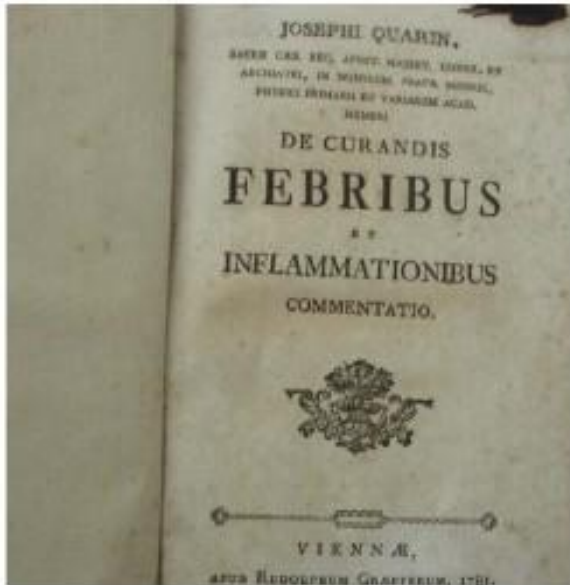
Druga knjiga istog autora KÜRZGEFASSTE LEHRSATZE der so genannten CHIRURGISCHEN KRANKHEITEN

Tiskana: Danzig, MDCCLIII

Ima četiri nastavka, vrlo dobro sačuvanih korica na kojima je sačuvan i zlatotisak na hrptu knjige.

Treće djelo je INSTITUTIONES MEDICAE in usus annuae EXERCITATIONIS DOMESTICOS

D. JOHANN LUDVIG LEBERECHE LÖSECKE napisao je djelo ARZNEYMITTEL u četiri knjige od kojih druga nosi naslov MATERIA MEDICA CONCENTRATA i treća u dva dijela TERAPIA SPECVIALIS INTERNA. Knjige su izdavane tijekom četiri godine početkom druge polovice 18. stoljeća

Slika knjige Groznica i vrućica, foto B.T.

O liječenju svih poznatih groznica i vrućica piše JOSEPHI QUARN u svom djelu DE CURANDIS FEBRIBUS ET INFLAMMATIONIBUS, tiskanom u Beču, MDCCLXXXI.

Njemu poznate groznice i vrućice podijelio je u sljedeća poglavlja:

- C. I. De febris in genere
- C. II. De syncho non putrida
- C. III. De febre ardente
- C. IV. De febre putrida
- C. V. De febre maligno
- C. VI. De miliaribus
- C. VII. De petechiis
- C. VIII. De variolis
- C. IX. De morbillis
- C. X. De erysipellate
- C. XI. De scarlatina
- C. XII. De febris intermittentibus
- C. XIII. De inflammatione in genere
- C. XIV. De pbrenitide
- C. XV. De angina inflammatoria
 - scirrboza
 - paralytoda
 - putrida
 - aquosa
- C. XVI. De pleuritide
- C. XVII. De peripneumonia
 - putrida
 - notha

- C. XVIII. De paraphrenitide,
mediastini – pericar di inflammatione
- C. XIX. De hepaticide
- C. XX. De gastritide
- C. XXI. De colica inflammatoria
flutulenta
biliosa
- C. XXII. De ileo
- C. XXIII. De nephritides
- C. XXIV. De reumatismo

Sve ostale knjige bit će objavljene u bibliografiji medicinskih knjiga provincije.

RAZVOJ BOLNIČKE SLUŽBE U VIROVITICI

Kao i većina podataka o početku rada bolnice i ljekarni, i prvi podaci o postojanju hospotala u Virovitici nalaze se u spisima iz 15. stoljeća o sporu svećenika Antuna, rektora hospotala, s plemićem Ivanom Ernustom.

Hospital s nemoćištem nalazio se uz kapelu sv. Nikole, ali nema podataka gdje je to u gradu bilo i kako je djelovao.

1552.-1684. – okupacija Turaka, nema podataka o hospotalu; liječenje obavljaju vidari i hodže

1748. –javna apoteka, franjevačka apoteka koju od 1750. vodi brat Bonifacije Gerber, apotecarus et chyrugus, koji uz apoteku ima pet prostorija u kojima je izvodio svoje liječničke zahvate i zbrinjavao bolesnike

1841. –osnovano dobrovoljno bolničko društvo koje je otvorilo bolnicu za bolesnike i nemoćne; dvije prostorije s deset kreveta i posebnu mrtvačku komoru

1902. –otvorena opća bolnica: jedno krilo (59 kreveta)

1903. –bolnica ima interni, kirurški, tuberkulozni, venerički, trahomski i odjel za umobolne (123 kreveta)

Početak druge polovice 20. stoljeća bolnica se širi, grade se i otvaraju novi odjeli.

Vjerujem da će netko od naših kolega u Virovitici biti potaknut ovim napisom te će pokušati pronaći dio starog apotekarskog posuđa koje je odneseno iz samostanske ljekarne nakon zatvaranja, a isto tako nastaviti pisati o razvoju zdravstva u Virovitici u prošlom i ovom stoljeću.

POZNATI VIROVITIČANI ROĐENI DO KRAJA 19. STOLJEĆA

Mirko Daniel Bogdanić (1762.-1802.), hrvatski matematičar i astronom
Fortunat Pintarić (1798.-1867.), franjevac, hrvatski skladatelj, učitelj pjevanja i orguljanja
Petar Preradović (1818.-1872.), hrvatski pjesnik, ilirac
Tomislav Maretić (1854.-1938.), hrvatski slavist
Jan Vlašimsky (1861.-1942.), hrvatski glazbenik češkog podrijetla
Josip Bösendorfer (1876.-1957.), hrvatski povjesničar
Mara Matočec (1886. - 1967.), hrvatska pučka književnica, pjesnikinja, dramatičarka, političarka, borkinja za ženska prava, javna i prosvjetna djelatnica
Kamil Kolb (1887.-1965.), franjevac, hrvatski skladatelj, orguljaš, zborovođa, glazbeni kritičar, publicist.
Andrija Hebrang (1899.-1949.), hrvatski političar
Miroslav Feldman (1899.-1976.), hrvatski književnik

LITERATURA

Cvekan, S. P., 1977., Virovitica i franjevci, Virovitica
Hoško, F. E., 2000., Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj, Zagreb
Hoško, F. E., 2000., Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj, Zagreb
Klaić, V., 1972., Povijest Hrvata I.–V., Zagreb
Minichreiter K., 1986, Pregled arheoloških nalaza na području općine Virovitica, Virovitički zbornik 1234.-1984., Virovitica
Pinterović D., 1978., Mursa i njeno područje u antičko doba, Osijek
Sto godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Virovitici, 1975., Virovitica
Tomičić Ž., 2006., Virovitičko-podravska županija, Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, Zagreb

IZVORI

Arhiva franjevačkog samostana u Virovitici
Arhivska građa iz ostavštine p. Paškala Cvekana